

Nyomtatott és nem nyomtatott dokumentumok a könyvtárban

A **dokumentum** számos szakterület jellemző fogalma: pl. a muzeológiáé, a kulturális antropológiáé, a szemiotikáé. A könyvtárakban kitüntetett szerepűek. A könyvtári gyakorlatban fontos a dok.-ok rendszerezése, mert különböző jellegzetességeiknél fogva más-más kezelést igényelnek.

A dokumentum (a latin *docere* (=tanítani) igéből származik, melynek főnévi alakja *tanúsítást, bizonyítást* jelent.); fogalma: *egy önálló szellemi termék, egy független információegység, melynek célja az információ közlése, a tudás átadása.* Az idők során sokat változott. Régebben emberi ismeretek tárgyi jellegű foglalatoként is értelmezték. Ma ez elavult, mert a sz. gépes hálózaton közzétett dok.-ra nem igaz.

Több szempont alapján kategorizálhatók

1. az előállítás *technológiája*

- ♦ nyomtatott (statikus forma, kézzelfogható)
- ♦ elektronikus úton előállított (összetett struktúra is lehet, heterogén fájllokból nem a szerző szándéka, hanem a felhasználó igénye a meghatározó)(adatok v. programok; lokális v. távoli (online) hozzáféréssel)

2. *tartalom* szerint

- ♦ elsődleges (primer) (új eredményeket elsőként, pl.: kutatási-fejlesztési jelentések, szabadalmi leírások, disszertációk)
- ♦ másodlagos (szekunder) (könyvek, fi-cikkek többsége, lexikonok, tk-ek, fordítások)
- ♦ harmadlagos infó-tartalmú (előzőeket elemző, értékelő, összefoglaló szemlék, tanulmányok, de: könyvtári értelemben a másodlagos és harmadlagos az eggyel fölöttiről tájékoztat: bibliográfiák)

3. *formai* szempontból az infó-érzékelés alapján (gyakran együttesen is)

- ♦ vizuális (látható) (írásos, képi, plasztikai)
- ♦ auditív (hallható)
- ♦ taktilis (tapintható); Braille-írás

4. *egyéb*

- ♦ megjelenési gyakoriság
  - egyszeri alkalommal (befejezett, lezárt anyag)
  - folytatódóan (megjelenésük nem határozott időre tervezett: időszaki kiadványok v. sorozatok)
- ♦ hordozó (papír, film, mágneses, optikai)
- ♦ publicitás (közzététel)
  - publikált (50-nél több példány)
  - nem publikált: egy v. néhány pld. – kereskedelmi forgalomba nem kerül
- ♦ stb.

A könyvtári gyűjtemény kialakítása során fontos dokumentumtípusok

1. Szöveges dokumentumok

a) Könyvek (80-as évektől nemzetközi azonosítószám: ISBN)

Formai kötöttségek: legyen címdala, kolofonja. A tartalmazandó adatokat — *szerző(k), közreműködő(k) /szerk., illusztrátor, összeállító, fordító/ teljes neve, főcím, alcím, párhuzamos cím, egyéb címadat, kiadás száma, minősége, kiadó(k) neve, megjelenés helye(i), ideje* — szabványban írják elő. (nem mindig tartják be!) A szabadpolcos könyvtárakban tartalmi csoportokba sorolják a könyveket. Pl.: szak- és szépirodalmi művek; gyerekeknek ill. felnőtteknek szóló olvasmányok.

- ♦ A téma *tárgyalási módszere* alapján:
  - monografikus: egy témát dolgoz fel; A fiatal Deák F./Molnár András ; Babits Mihály életműve
  - összefoglaló-szintetizáló: egy szakterület ismeretanyagát rendszerezve tárja fel, /kézikönyvek/;

A család orvosa; Magyar kódex

- tanulmánykötetek: több kisebb terjedelmű önálló mű; Tükör és minta/Pomogáts B.; 1848-49.; '56 Zalában

- ♦ *Tájékoztató segédkönyvek* (mindegyik lehet általános vagy szak):
  - enciklopédiák: szisztematikus rendezettség, tudományos igényesség, további irodalom; Az emberiség krónikája; A magyar irodalom története 1-6. /„spenót”/
  - lexikonok: betűrendbe sorolva közli a címszavak magyarát; Britannica Hungarica; Révai nagy l.; Néprajzi l.; Új magyar irodalmi l.
  - szótárak: értelmező, fordításra szolgáló, stb.; Magyar értelmező kéziszótár; Angol-magyar nagyszótár
  - bibliográfiák: kül. dok.-okról tájékoztatnak, azok adatainak leírásával; Verselemzések bibliográfiája; Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába/ Kosáry D.
  - biográfiák: életrajzi adatokat tart.; Magyar tudóslexikon; Ki kicsoda Zala megyében?

Tankönyvek: iskolai rendszernek megfelelően korcsoportonként, didaktikusan, tantárgyanként. Kiv.: felsőoktatási jegyzet, mely inkább adott szakter. tud. igényű kézikönyve.

Ismeretterjesztő művek: laikus nagyközönséghez közérthető formában szólnak; A csillagok élete

Adattárak: tényszerű adatok rendezett gyűjteményei. /statisztikai adatt., név-és címtárak, kronológiák/; Zala megye statisztikai évkönyve; Világtörténet évszámokban

b) Időszaki kiadványok és sorozatok (periodikumok), 1600-as évektől kezdődően léteznek, azonosítószámuk az ISSN. Fontosabb fajtái:

- hírlap: cél: aktualitás, gyorsaság; Zala Megyei Hírlap; Nemzeti Sport
- folyóirat: szakter. újabb eredményeit közlik, meghat. időközönként; História Élet és Tudomány
- évkönyv: intézmények, testületek kiadványai; ZMG évkönyve; Csillagászati évkönyv
- sorozat ; SH-atlasz; Szemtanú

c) Egyéb szöveges dok.-ok

kutatási és fejlesztési jelentések, disszertációk. szabadalmi leírások, szabványosítási kiadványok

2. Kép-, hang- és egyéb dok.-ok

- ♦ Térképek
- ♦ Kották
- ♦ Hangdokumentumok (kül. módszerekkel rögzítve: mech., elektromágneses, lézer)
- ♦ Videók (könyvtárakban változatos infó-értékkel bírnak)
- ♦ Mikroformátumú dok-ok (erős kicsinyítéssel papírra v. filmre rögzítve, először háborús üzenetküldésre, később dok-ok archiválására, költségmegtakarítás céljából használj/ták) A számítógépet és a mikrofilmezést kapcsolja össze a CIM (Computer Input Microfilm)-technika, mely során a papíron levő szöveget optikai karakterfelismerő rendszerrel beolvassák, majd digitalizálják, aztán továbbítják.

3. Hipertext és multimédia

Különböző típusú médiumok együttes előfordulása. Nemlineáris információláncolás következtében az olvasó dönt a sorrendről. Gráfstruktúra: *csomópontokban* az információk, az *élek* pedig a kapcsolatokat jelentik. Ugrópontok - távoli lehetőségek.

Multimédia: képek, hangok, szövegek együttese de sz.gép kell, mely biztosítja az interaktivitást.